

Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö
Vanha talvitie 2–6 A 11
00580 Helsinki
jaana.vetikko@vapaa-ajankalastaja.fi

LAUSUNTO

3.4.2022

Työ- ja elinkeinoministeriö
kirjaamo.tem@gov.fi

VIITE Kirjallinen asiantuntijalausuntopyyntö (VN/12316/2019) Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

ASIA Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön (SVK) lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön lausunto

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö (SVK) on tutustunut Työ- ja elinkeinoministeriön laatimaan lausuntopyyntöön (VN/12316/2019) ja esittää lausuntonaan kunnioittavasti seuraavaa.

ASIAN TAUSTA

Kaivoslain muuttamisen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Esityksen tavoitteena on ympäristönsuojelun tason parantaminen, kaivosten toimintaedellytysten varmistaminen sekä paikallisen hyväksyttävyyden ja vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen. Lisäksi tavoitteena on parantaa lupamenettelyjen toimivuutta.

Esitys perustuu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman strategiseen kokonaisuuteen ”Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuus turvaava Suomi” ja sen tavoitteeseen 8 ”Parannetaan kaivosten ympäristönsuojelua”. Hallituksen esityksessä esitellään lukuisia toimia, joiden tarkoituksena on ympäristönsuojelun tason nostaminen. Lisäksi esityksessä ehdotetaan toimia paikallisen hyväksyttävyyden ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi, muutoksia saamelaiden oikeuksia alkuperäiskansana koskeviin säännöksiin sekä muutoksia luvan siirtoa koskevaan sääntelyyn, kaivospanttietojen julkisuutta koskevaan sääntelyyn, kaivostoimitusta koskevaan sääntelyyn ja hallintopakko-sääntelyyn.

SUOMEN VAPAA-AJANKALASTAJIEN KESKUSJÄRJESTÖN KANTA

Suomessa on 1,5 miljoonaa vapaa-ajankalastajaa, jotka käyttävät harrastukseensa rahaa vähintään 800 miljoonaa euroa vuodessa. Vapaa-ajankalastuksen tuottama liikevaihto on vähintään miljardi euroa vuodessa ja vapaa-ajankalastus ylläpitää vuosittain noin 20 miljoonan euron arvoista kalastusmatkailutoimintaa. Suomessa syödään kotimaista kalaa vuosittain vähintään 22 miljoonaa kiloa, josta suurin osa on vapaa-ajankalastuksen saalista. Kalankäyttötilasto lienee myös aliarvio, sillä vapaa-ajankalastuksen saalismääräksi on pitkään arvioitu vähintään 30 miljoonaa kiloa. Vapaa-ajankalastusharrastuksen, kalastusmatkailun ja kotimaisen kalan käytön edellytyksenä ovat puhtaat vedet ja terveet, vierasaineista vapaat kalakannat. Vapaa-ajankalastajat ovat tämän vuoksi keskeisin kaivosten vesistö päästöistä kärsivä ryhmä, eikä vapaa-ajankalastusta ole kaivoslakiluonnoksessa vielä riittävästi otettu huomioon merkittävänä kansantaloudellisena ja sosioekonomisesti huomattavan tärkeänä toimintona.

Huonosti valvottu ja toteutettu kaivostoiminta tuottaa päästöjä, jotka heikentävät vesistöjen tilaa, vaikuttavat negatiivisesti kalakantoihin ja kertyvät syötävään kalaan pilaten kalojen ravintoarvon.

Jotta Talvivaara/Terrafamen ja lukuisten muiden vastaavien ongelmatapausten toistumiselta vältytään, tulee kaivosten lupaehtoja huomattavasti tarkentaa, lupaehtojen noudattamista parantaa sekä tunnistaa entistä paremmin haittaa aiheuttavat aineet kaivostoimintaa koskevassa ympäristölainsäädännössä. On tieteellisesti todistettua, että vesieliöt sopeutuvat sukupolvien myötä jossain määrin sietämään korkeita haitta-ainepitoisuuksia, mutta kalaa syövä ihminen ei sopeudu sietämään kasvaneita ympäristömyrkkymääriä. Tämän vuoksi EU:n vesipuitteidirektiiviin perustuva vesien ekologisen tilan seuranta ei ole riittävä kaivostoiminnan vaikutuksia arvioitaessa, vaan varsinkin ihmisravinnoksi käytettävistä vesieliöistä on tehtävä nykyistä kattavampia ja säännöllisiä haitta-ainekartoituksia. Tietoja kemikaalikuormituksesta on myös suoraan käytettävä kalastuksen ohjaukseen: esimerkiksi elohopeakuormitteisissa vesissä syömäkelvottomien isojen petokalojen kalastus on suoraan kiellettävä kalatalousviranomaisen ja ympäristöviranomaisen yhteistyönä.

Kaivoslain päivittämisen yhteydessä on varmistettava, että kaivostoimintaa valvovien lupaviranomaisten ammattitaito ja tekninen osaaminen ovat riittäviä myös yleisten ja yksityisten etujen turvaamistehtävän kannalta. Lupaviranomaisista tulee löytyä paitsi luonnontieteilijöitä, niin myös kaivosalan ja ympäristötoksikologian sekä yleisten ja yksityisten etujen turvaamiskysymyksiin perehtyneitä ammattilaisia.

Käsitlemme seuraavassa alakohdittain keskeisiä puutteita.

Intressivertailu

Huomautamme, että vapaa-ajankalastus on sellainen erityinen vesiympäristöjen käyttömuoto, joka on otettava huomioon jo hankkeiden alkuvaiheessa, eli jo malminetsintälupaa myönnettäessä, koska kalastus ja kalakannan tila lukeutuvat myös kaivoslakiin vaikuttavan vesilain (587/2011) mukaisiin yleisiin intresseihin.

Vapaa-ajankalastuksen sosioekonominen asema on verrattavissa elinkeinoihin, eikä malminetsinnällä ja kaivostoiminnalla saa heikentää vapaa-ajankalastuksen edellytyksiä esimerkiksi heikentämällä kalojen käyttöarvoa, vaikka VPD:n mukaiset laatumittarit eivät muuttuisikaan. Pykälän 46 § kohtaan 8) on täydennettävä ”alueelle, jossa luvan mukainen toiminta aiheuttaa olennaista haittaa muulle elinkeinotoiminnalle tai merkittävälle vapaa-ajankalastukselle”. Vastaavasti pykälään 165 § on kohtaan 2) lisättävä ”rekisteröity yhdistys tai säätiö, jonka tarkoituksena on ympäristön-, terveyden-, luonnonsuojelun, vapaa-ajankalastuksen taikka asuinympäristön viihtyisyyden edistäminen ja jonka sääntöjen mukaisella toiminta-alueella

kysymyksessä olevat ympäristövaikutukset ilmenevät”.

Malminetsintä

Jo malminetsintävaiheessa toteutettavat syväkairaukset saattavat aiheuttaa ympäristölle, vesistölle ja luonnolle kemiallisia ja ekologisia haittoja, joita nykyisessä kaivoslain soveltamiskäytännössä hallintoviranomainen (Tukes) ei ole velvoittanut luvanhakijoita lupahakemuksessaan selvittämään. On myös esimerkkejä, ettei Tukes ole puuttunut vaatimuksista huolimatta kaivosyhtiön ”maanomistajien luvalla” toteuttamiin kairauksiin, vaikka kaivoslaki sallii kairauksia tehtävän vain viranomaislupiin perustuen, jotta yleiset ja yksityiset edut tulisivat turvatuksi, naapurussuhdelainsäädäntö toteutetuksi sekä vesiympäristön tila turvatuksi.

Näemme hyvin ongelmallisena sen, että vaikka suojelualueille ei voitaisi perustaa kaivoksia, niillä voidaan kuitenkin tehdä malminetsintää, joka jo itsessään voi tuottaa laajalle leviävää haittaa. Sama koskee myös vesistöjä. Jos vesistöjen hyvä tila halutaan turvata, on hankala nähdä perusteita kaivostoimintaan tähtäävälle toiminnalle, jos itse kaivostoiminta on lailla kielletty. Pohjavesien turvaamiseksi kairaustoiminnan tulee olla täysin kiellettyä kaikilla pohjavesialueilla. Päästöriskin aiheuttavia malmikairauksia ei saa myöskään toteuttaa vesistöissä.

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestön kanta on, että malminetsintää tulee saada tehdä vain viranomaisluvalla ja viranomaisen riittävän valvonnan alla. Malminetsintä ei tule olla mahdollista pelkällä maanomistajan luvalla.

Liitännäislait

Painotamme että YVA-menettely, vesipuidedirektiivi ja luontodirektiivi velvoittavat kaivostoimintaa kaivoslain ulkopuolella jo lupahakemusten osalta, eikä viranomainen saa antaa lupapäätöstä, joka johtaisi ympäristön tilan heikkenemiseen. Muistutamme lisäksi kaivostoimintaa koskevista ympäristönsuojelulain (527/2014) tavoitteista, joita ovat ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen ja erilaisten ympäristövahinkojen torjuminen. Monet liitännäislait ovat kuitenkin kaivostoiminnan osalta puutteellisia. Esimerkiksi vesien ekologisen tilan tarkastelussa ei oteta huomioon sitä biologista tosiasiaa, että eliöt sopeutuvat jossain määrin sietämään esimerkiksi korkeita metallipitoisuuksia. Toisaalta kaivokset tuottavat päästöjä, joita ei nykyään seurata osana vesien kemiallisen tilan seurantaa. Aineet, kuten uraani ja uudet vaahdotuskemikaalit, on sisällytettävä seurattavien aineiden listaan.

Esimerkiksi puhdistuksessa tai rikastuksessa käytettävät ksantaatit ovat vaiettu ongelma kaivosteollisuudessa ja niitä kaavaillaan käytettäväksi esimerkiksi Tornio-Muoniojoen Kolarin Hannukaisen kaivoshankkeessa. Myrkyllisimpien ksantaattien myrkyllisyys mitataan mikrogrammoina per litra vettä. Silti ksantaateille ja monelle muulle vesieliöstölle haitalliselle aineelle ei Suomessa ole laissa tai asetuksessa määritetty rajoja. Kaikkien kaivostoiminnan yhteydessä esiintyvien haitallisten ja mahdollisesti haitallisten aineiden raja-arvot tulee määrittellä Valtioneuvoston asetuksessa vesiympäristölle haitallisista ja vaarallisista aineista.

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry

Kala- ja ympäristötoimikunta
lausunnon valmistelija

Jaana Vetikko
toiminnanjohtajan sijainen